

Uloskoodaustutkimus: johdatusta teemaan

Tiedotustutkimus-lehden tämän numeron teemaksi olemme valinneet uloskoodausteorian ja -tutkimuksen. Tämä tutkimus tematisoi kohteeseen sanoman ja vastaanottajan taikka tekstin ja lukijan välisen suhteen. Kyse on yleisesti ottaen sen selvittämisestä, miten sanoma oikeastaan vastaanotetaan taikka teksti luetaan - siis mitä vastaanottaminen tai luenta oikeastaan ovat.

Uloskoodaus ei tietenkään ole mikään puhtaasti tiedotusopillinen teema. Siinä on perimmältään kyse tulkintaa tai ymmärtämistä koskevasta problematiikasta, joka on kirvoittanut teoretisointia ja tutkimusta monilla eri tieteenaloilla filosofiasta semiotiikan ja kielitieteen kautta taiteen- ja kirjallisuudentutkimukseen sekä - selvemmin tosin vasta viime vuosikymmeninä - tiedotustutkimukseen. Tiedotusopilliselta kannalta problematiikkaa on kehitelty erityisesti Birminghamin Centre for Contemporary Cultural Studies -tutkimuslaitoksen piirissä. Siksi esittelemmekin teemaa CCCS:n työtä edustavien tai sitä koskevien käänösartikkelien avulla.

Numeroon käännettyistä teksteistä Stuart Hallin artikkelia voidaan

pitää CCCS:n uloskoodausta koskevan teoreettisen ja empiirisen työn kannalta paradigmaattisena. Käännetty versio on julkaistu 1980, mutta se perustuu olennaisilta osin jo 1973 pidettyyn esitelämään (Hall 1973). David Morleyn artikkeli on 1983 julkaistu tiivistelmä hänen CCCS:n piirissä 1970-luvun lopulla tekemästään laajahkosta empiirisestä uloskoodaustutkimuksesta, jossa selviteltiin, miten yhteiskunnalliselta asemaltaan erilaiset ryhmät 'lukivat' BBC:n Nationwide -nimistä makasiinityyppistä ajankohtaisohjelmaa (tuloksista tarkemmin ks. Brunson & Morley 1978 ja Morley 1980a). Justin Wren-Lewisin artikkeli on 1983 julkaistu kriittinen arvio CCCS:n uloskoodausteoriasta yleensä ja Morleyn em. tutkimuksesta erityisesti. Käännöksestä on jätetty pois puhtaasti sisäänkoodausproblematiikkaan keskittynyt alkuneljännes samoin kuin pari muutakin vähemmän relevantiksi katsottua lyhyttä kohtaa.

Koska CCCS:n viestintäteoreettinen ajattelu ei tähän mennessä ole päässyt hedelmöittämään meikäläistä tiedotusoppia kovinkaan suuressa määrin, saattavat artikkelit tuntua vierailta ja ehkä vaikeasti

avautuvilta. Seuraava johdatus teemaan on tarkoitettu osaltaan helpottamaan sisäänpäsyä niihin (ks. myös Paldán 1980a, 1980b ja 1982).

Lyhyt silmäys yleisötutkimukseen

Koska uloskoodaustutkimus kuuluu tiedotusvälineyleisöjä koskevaan tutkimukseen, lienee aluksi syytä paikantaa se tällä tutkimusalueella.

Yleisötutkimuksessa - ainakin jos keskitytään angloamerikkalaiseen tutkimukseen ja jos puhdas yleisö-määrien, yleisöjen koostumuksen yms. tutkimus jätetään syrjään - voidaan erottaa kaksi perinteistä suuntausta: **vaikutustutkimus** ja **käyttötarkoitustutkimus** (uses and gratifications research). Niitä on luonnehdittu sanoen, että kun edellinen kysyy, mitä joukkotiedotus tekee ihmisille, kysyy jälkimmäinen, mitä ihmiset tekevät joukkotiedotuksella (ks. esim. White 1964, 521-525 tai Lundberg & Hultén 1968, 39-40). Vaikka suuntaukset näin luonnehdittuina vaikuttavatkin erilaisilta, jopa vastakkaisilta, niillä on toisaalta paljon yhteistäkin keskenään. Kumpikaan ei esim. ole ollut kovinkaan kiinnostunut siitä, miten joukkotiedotusaineistojen vastaanotto tapahtuu eli mistä uloskoodauksessa on kyse.

CCCS:n käsityksen mukaan nämä perinteiset suuntaukset edustavatkin viime kädessä samaa paradigmaa. Esim. Morley (1980a, 2-3) -hyödyn-tään Wilsonin (1970) esittämää yhteiskuntatieteen paradigmajakoa - niputtaa ne kummatkin "normatiiviseen" paradigmaan. Niille vastakkainen "tulkitsevaa" paradigmaa edustava uudempi suunta ei Morleyn mukaan "pyri käsittämään viestintää sen yhteiskunnallisiin merkityksiin nojautuen" (Morley 1980a, 3). Tämä tutkimusote on vienyt ajattelua eteenpäin korostaessaan "kielen

ja symbolien roolia, arkipäivän viestintää, toiminnan tulkintaa ja ... vuorovaikutuksessa tapahtuvaa "merkityksenantoprosessia" (emt., 7). Morley näkeekin CCCS:n lähestymistavan olevan lähempänä "tulkitsevaa" kuin "normatiivista" paradigmaa.

Silti CCCS:n viestintäteoreettinen ajattelu suhtautuu kriittisesti myös "tulkitsevaan" paradigmaan, esim. sen etnometodologisessa muodossa. Se ei olekaan kehittynyt missään tiiviimmässä yhteydessä "tulkitsevan" paradigman angloamerikkalaisiin muotoihin vaan on ammentanut päävaikutteensa ranskalaisesta strukturalismista ja semiotiikasta.

CCCS:n viestintäteorian taustaa

CCCS:n viestintäteorian mukaan viestinnässä on kyse **merkityksiä tuottavasta/uusintavasta merkintä-käytännöstä** (engl. signification). Seuraava Hallin (1982) erottelu selventänee asiaa. Hänen mukaansa tiedotustutkimus on lähtenyt totunnaisesti siitä, että todellisuus jakautuu luontojaan merkityksellisiin osiin - olioihin jne. - joita sanat ja muut merkit heijastavat, ja että viestinnässä on näin ollen kyse todellisuuden heijastamisesta kielen tai muun merkkijärjestelmän avulla. Tätä vastaan Hall korostaa, ettei todellisuus jakaudu luontojaan tällaisiin osiin vaan se jaetaan niihin vasta inhimillisessä merkintä- ja merkityksenantokäytännössä, viestinnässä. Siinä jako myös uusinnetaan. Tämä implikoi,

"ettei todellisen maailman olioihin tai tapahtumiin sisälly omaa, täydellistä, ainokaista eikä luontaista merkitystään, jota sitten kielen välityksellä vain siirrettäisiin. Ne eivät myöskään ehdota tällaista merkitystä vaan merkitys on sosiaalista tuotantoa, käytäntöä. Maailma

on pantava merkitsemään. Kieli ja symbolisaatio ovat välineitä, joilla merkitys tuotetaan." (Emt., 67)

Hallin ja birminghamilaisten mukaan kieli on siis aktiivista todellisuuden jakamista merkityksellisiin osiin. He lähestyvätkin sitä Saussuren näkemystä, että "merkityt (signifieds) ovat mentaalisia käsitteitä, joita käytämme jaotellaksemme ja luokitellaksemme todellisuutta siten että voimme sitä ymmärtää" (Fiske 1982, 49). Todellisuutta jaottelevat käsitteet ja niitä edustavat merkit voidaan tällöin ymmärtää kuin verkoksi, jossa kukin käsite - verkon silmänä - rajaa todellisuudesta tietyn osan tarkoitteekseen. Vaikka todellisuus itsessään antaa aiheita rajauksiin, se ei useinkaan voi täsmälleen määrätä, mihin kahden käsitteen raja asettuu. Esim. vaikka todellisuus antaa aiheita jakaa naispuoliset henkilöt tyttöihin ja naisiin tai miespuoliset poikiin ja miehiin, se ei itsessään määrää täsmälleen, mihin kohtaan jakava raja vedetään. Tässä mielessä merkityksenanto rajanvetona on aktiivinen toimi, jolla todellisuuden tiettyä osaa pakotetaan tiettyyn käsitteeseen.

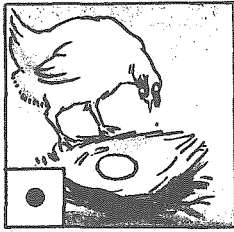
Koska merkit rajaavat em. mielessä todellisuudesta omat tarkoitteensa, on niiden käyttö merkityksiä tuottavaa/uusintavaa merkintäkäytäntöä - ei todellisuuden heijastamista sellaisenaan vaan sen esittämistä tietynlaisena, tietyllä tavoin merkityksellistettynä. Aina kun kieltä tai muuta merkkijärjestelmää käytetään, todellisuutta jaetaan sen merkkien raajaamiin osiin. Ajattelussa ja kielessä todellisuus on olemassa aina vain kulloinkin käytettyjen merkkien osiin jakamana.

Tällainen käsitys kielenkäytöstä kehittyi siinä Saussuresta varhaiseen

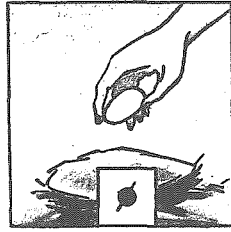
Barthesiin ulottuvassa strukturalistis-semioottisessa ajattelussa, jota Hall (1980, 157) kutsuu "ensimmäiseksi semiotiikaksi". Siinä kieli nähtiin rakenteeksi, jossa merkeillä on luontojaan "annettu, kiinteä merkitys kielen suljetus järjestelmän piirissä" (Weedon ym. 1980a, 180). Merkkien tosiasiallinen monimerkityksisyys johti ajattelemaan, että merkitykset jakautuvat kiinteisiin, pysyviin denotatiivisiin merkityksiin ja niille rakentuviin löyhempiin ja vakiintumattomampiin konnotatiivisiin merkityksiin (esim. Barthes 1973). Toinen tärkeä seikka oli, että ensimmäinen semiotiikka sivuutti kysymyksen kielen ja subjektin suhteesta kokonaan.

Semiotiikan nykävaihetta Hall (1980, 157) kutsuu "toiseksi semiotiikaksi". Ensimmäisen tavoin lähtee toinenkin semiotiikka siitä, ettei kielenkäyttö ole todellisuuden heijastamista vaan sitä merkityksellistävää tai merkityksellisenä uusintavaa merkintäkäytäntöä. Sitä vastoin toisen semiotiikan mukaan ei ole olemassa luontojaan sellaista kielen denotatiivista perustasoa, johon kuuluvina kielen merkeillä olisi kiinteä ja pysyvä merkitys. Ensikulemalta ajatus saattaa tuntua hätkähdyttävältä, koska onhan meillä esim. paksuja sanakirjoja, joissa kielen kullekin merkille annetaan kiinteä ja pysyvä merkitys!

Tähän voinee vastata siten, etteivät sanakirjamerkitykset ole mitään luontojaan annettua vaan tulosta tietynlaisesta kielellisestä käytännöstä, jota toinen semiotiikka kutsuu realistiseksi kielenkäytöksi. Kun kielen merkkejä on käytetty realistisesti viestittämään todellisuutta koskevia ajatuksia, on samalla tuotettu todellisuuden sellaista perusjakoa oloihin, ilmiöihin yms., jonka viestintäyhteisön jäsenet ymmärtävät pitkälti samalla tavoin

YKSI

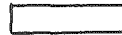
1 - 1 = 0

NOLLA

2 - 2 = 0

3 - 3 = 0

4 - 4 = 0

5 - 5 = 0

①

1 - 1 =

2 - 1 =

2 - 2 =

3 - 1 =

3 - 2 =

②

3 - 3 =

4 - 1 =

4 - 2 =

4 - 3 =

4 - 4 =

③

5 - 1 =

5 - 2 =

5 - 3 =

5 - 4 =

5 - 5 =

- eli on tuotettu viestijöille (suhteellisen) yhteisten merkitysten perustasa. Tämän kielenkäyttötavan hallitseva asema on ollut omiaan johtamaan siihen käsitykseen, että kaikki kielenkäyttö on yhtä kuin merkityksiltään lukkoonlyötyjen merkkien artikuloimista todellisuuden asiantiloja koskevien ajatusten ilmaisemiseksi.

Ajatus näyttää pätevältä niin

kauan kuin tarkastellaan realistisia tekstejä, mutta se osoittautuu ongelmalliseksi heti yritettäessä tarkastella kirjoittamista, joka ei niinkään kuvaa todellisuutta kuin tutkii kieltä ja sen ilmaisumahdollisuuksia. Coward ja Ellis (1977, 5-6) näkevät toisen semiotiikan kehittyneen osittain juuri tämän ongelman esiinkutsumana:

"Nimenomaan Mallarmén, Lautréamontin, Joycen, Robbe-Grilletin, Bataillen ym. tekstien erittely osoitti yhä selvemmin, etteivät (ensimmäisen) semiotiikan puhujasubjektia (parole) ja sen suhdetta kieli-järjestelmään (langue) koskevat oletukset pidä paikkaansa. Nämä tekstit käänsivät huomionsa usein omaan ainekseensa, kieleen. Tämän tarkoituksena oli paljastaa merkitsijöiden (signifiers) aktiivisuus merkityksen tuottamisessa. Niissä realistisille teksteille ominaiset kiinteät merkin ja merkityksen suhteet nyrjäytettiin sijoiltaan ja jaettiin uudelleen. Jokainen sanoiksi saattaminen ymmärrettiin merkitysasemia muuntavaksi ja uudistavaksi käytännöksi. Nämä tekstit paljastivatkin 'viestintämallin' (lähettäjä/vastaanottaja) kirjallisuuteen soveltumattomaksi. ... (P)uheena olevan kaltaiset tekstit kiistävät totutun 'minän' mahdollisuuden tekstin takana tai ulkopuolella ... Nämä tekstit tuhoavat tyystin niin lukijan kuin tekijänkin ykseydellisen luonteen. Tekstin subjektin identiteetti (so. tekstin välttämättömäksi tekemä tila) hajoaa. Tämä hajoaminen on tulosta klassisille esityksille (representations) ominaisen kiinteän merkitysjärjestelmän hajoamisesta. Tällä tavoin tekstikäytäntö osoittaa, että merkitys ja subjekti tulevat tuotetuiksi vain tekstin diskursiivisessa työssä ja että subjekti voidaan kokea vain käymistilassa."

Tämän perusteella päädyttiin siihen, ettei merkityksessä ole kyse merkin eri puolien - merkitsijän (signifier) ja merkityksen (signified) - kiinteästä ja etukäteen annetusta suhteesta vaan "merkitsijäketjun kiteyttämisenstä tietyn merkityksen tuottamiseksi". (emt., 6). Merkitykset ovat tulosta kielen tuottavasta toiminnasta. Jotta voitaisiin muodostaa kiinteitä merkityksiä on kielen tuottavuutta rajoitettava. Realistisessa kielenkäytössä "kielen tuottavuutta rajoitetaan muodostamalla tiettyjä merkityksenantoasemia" (emt., 44). Varhaisia käsityksiään arvostellen kirjoittaakin myöhempi, toista semiotiikkaa edustava Barthes (1974, 9), ettei

"denotaatio ole ensimmäinen merkityksis-

tä; se vain uskottelee olevansa; tämän harhan alaisena se on loppujen lopuksi viimeinen konnotaatioista (se, joka näyttää yhtä aikaa tarjoavan lukemiselle perustan ja sulkevan sen), ylivertainen myytti, jonka avulla teksti uskottelee palaavansa kielen luontoon, kieleen luontona."

CCCS:n viestintäteoriassa tämä ajattelun kehitys näyttää heijastuvan hieman ristiriitaisesti.

Yhtäältä siinä korostetaan - kuten Hallin käännetty artikkeli osoittaa - että denotaation ja konnotaation erottaminen on puhtaasti analyttinen toimenpide eli että merkitykset ovat todellisuudessa konnotatiivisia Barthesin em. mielessä. Sitä etteivät merkkien merkitykset ole yksiselitteisen lukkoonlyötyjä, korostetaan tuossa teoriassa vetoamalla myös Voloshinovin (1973) käsityksen merkkien monimerkityksyydestä (multi-accentuality). Toisaalta denotaation ja konnotaation erottaminen näyttää puhtaasti analyttisenäkin toimenpiteenä uusintavan sitä käsitystä, että on olemassa lähes-yleispätevästi hyväksytyjen denotatiivisten ja helpommin muutettavissa olevien konnotatiivisten merkitysten taso. Kielessä käytävän (luokka)taistelun kannalta tämä näyttää johtavan käsitykseen, jonka mukaan merkit ovat saaneet denotatiiviset merkityksensä jossain ideologisen kamppailun ulkopuolella, jolloin näitä ei voida kyseenalaistaa vaan on rajoituttava kamppailemaan vain konnotatiivisista merkityksistä (kanta, jota Hall selvästi edustaa artikkelinsa loppuosassa).

Paitsi että toinen semiotiikka on luopunut siitä ajatuksesta, että kielellä olisi luontojaan kiinteämerkityksinen perustaso, se on myöskin nostanut ensimmäisen semiotiikan laiminlyömän kysymyksen tekstin - tai kielen - ja subjektin suhteesta

melkeinpä keskeisimmäksi pohdinnan kohteeksi.

Kuten Coward ja Ellis (1977, 6) toteavat, katsoo toinen semiotiikka subjektin tulevan "tuotetuksi vain tekstin diskursiivisessa työssä". CCCS:n viestintäteoreettisessa ajattelussa kannan on katsottu edustavan teoriaa "tekstin lähes totaalisesta tehokkuudesta" (Morley 1980a, 148) taikka näkemystä "yhdennäköisesti hallituista subjekteista" (Corrigan & Willis 1980, 300) - eli sen on katsottu merkitsevän vanhan 'lääkeruiskumallin' ylösnousemista, jos asiaa sallitaan vähän liioitella. Koska CCCS:n ulosko-dausteoria ymmärtää itsensä ratkaisuksi sellaisiin ongelmiin, joita sen mielestä toisen semiotiikan puhdasoppisen version teksti-subjektiteoriaan sisältyy, meidän on perehdyttävä hieman ko. teoriaan ja CCCS:n viestintäteorian siitä esittämään tulkintaan, jotta saamme riittävän taustan CCCS:n ulosko-dausteorialle.

Subjektikonstituutio ja CCCS:n viestintäteoria

Se ajatus, että subjekti tulee tuotetuksi "tekstin diskursiivisessa työssä", pohjautuu Lacanin teoriaan kielen merkityksestä subjektin rakentumisessa. Teorian mukaan subjektin rakentuminen sijoittuu lapsen kehityksen siihen vaiheeseen, jolloin tämä (3-4 vuotiaana) siirtyy siihenastisesta imaginaarisesta, mielihyväperiaatteen hallitsemasta järjestyksestä symboliseen, todellisuusperiaatteen hallitsemaan järjestykseen (näistä järjestyksistä ks. esim. Steinbock 1983, 55-56 ja 101-102). Sitä, mistä tällöin rakentuvassa subjektissa on kyse, on taustoitettava tarkastelemalla lapsen kehitystä imaginaarisessa järjestyksessä. Tärkeä vaihe siinä on n. 6-18 kuukau-

den ikään osuva peilivaihe:

"Peilivaiheessa lapsella on Lacanin mukaan motoriikaltaan kehittymätön, hajaantunut, eri osiksi pirstoutunut ruumis. Lapsi ei 'koe' ruumistaan kokonaisuudeksi, homogeeniseksi ykseydeksi vaan heterogeeniseksi. Kuitenkin lapsella on narsistinen toive olla yhtä ulkomaailman (lähinnä äidin) kanssa ja hallita sitä. Peilivaiheessa lapsi näkee kuvansa joko peilistä tai toisen (lähinnä äidin) hahmossa. ... Se (lapsi) muodostaa yhtenäisen kuvan, imagon, toisesta ja kiinnittää itsensä tuohon kuvaan. ... Imaginaarisen minän asettaminen tuo mukanaan erillisen ja siten ilmaistavissa olevan objektin alkeellisen erottamisen. ... (I)maginaarisen minän erottaminen mahdollistaa kielen omaksumisen." (Sivenius 1984, 21.)

Peilin tai toisen ihmisen kautta alun perin heterogeeninen, hajaantunut olento näkee itsensä homogeeniseksi ja yhtenäiseksi. Tässä on alkupiste itsensä erilliseksi, homogeeniseksi, yhtenäiseksi ja ajassa jatkuvaksi kokevan subjektin rakentumiselle. Peilivaihe ei voi subjektiviteettia kuitenkaan vielä tuottaa, koska lapsi ei tällöin kykene tekemään eroa itsensä ja sen kuvan välille, jonka kautta hän identifioi itsensä homogeeniseksi ja yhtenäiseksi:

"Lapsi ei ... vielä kykene tekemään eroa itsensä ja sen hahmon välille, johon hän samastuu. Tämän hahmon, joka esittäytyy yhtenäiseksi ja muusta maailmasta erilliseksi, lapsi näkee omaksi itseksensä. Tässä mielessä samastuminen perustuu väärintunnistamiseen: se on 'kuvitteellista'." (Weedon ym. 1980b, 203-204.)

Vasta siirtyessään symboliseen järjestykseen lapsi kykenee tunnistamaan itsensä itsessään (eikä peilikuvassa tai toisessa) - siis tunnistamaan itsensä 'minänä' muista ihmisistä erilliseksi, homogeeniseksi, yhtenäiseksi ja ajassa pysyväksi

yksilöksi. Tämä on kielen ansiota - kielen, jonka lapsi vasta symboliseen järjestykseen siirtyessään varsinaisesti omaksuu. Juuri kieli mahdollistaa sen, että lapsi voi tehdä erotteluja ja tunnistaa itsensä 'minänä' muista eroavaksi: "Nimenomaan kielessä imaginaarisen vaiheen 'minä' muuttuu täysin tietoiseksi, ajattelevaksi ja puhuvaksi subjektiksi, joka kykenee tekemään eron itsensä ja muiden välille." (Emt., 204)

Toisaalta on huomattava, että "(t)iedostamaton rakentuu saman prosessin aikana, jonka kuluessa inhimillinen eläin astuu symboliseen maailmaan" (Coward & Ellis 1977, 8). Se imaginaarisen järjestyksen osa, joka ei ole kanavoitavissa symbolisen järjestyksen puitteisiin, torjutaan tiedostamattomaksi. Niinpä itsensä symbolisessa järjestyksessä yhtenäiseksi kokeva yksilö on tosiasiallisesti jakaantunut - hän on yhtäältä tiedostamattomaan painuneen imaginaarisen järjestyksen heterogeeninen ja hajaantunut olento, jota kuitenkin symbolinen järjestys ja kieli kokoavat yhtenäiseksi ja ajassa pysyväksi. Itsensä tiedostaminen yhtenäiseksi subjektiksi, minkä kieli ja symbolinen järjestys mahdollistavat, onkin näin yksipuolinen identifikaatio sikäli, että se peittää yksilön tosiasiallisen jakaantuneisuuden.

Symbolisen järjestyksen kieli asettaa yksilön siis sellaiseen asemaan, jossa hän voi kokea itsensä yhtenäiseksi ja pysyväksi suhteessa muihin ihmisiin, muuhun maailmaan ja aikaan. Tästä asemasta kielen merkitykset näyttävät kiinteiltä ja etukäteen annetuilta - ja kääntäen se, että ne näyttävät tällaisilta, uusintaa subjektiasemaa. Toinen semiotiikka on yleistänyt juuri tämän näkökulman koskemaan tekstin ja subjektin suhdetta. Se ajat-

telee, että aivan kuten kieli yleensä myös mikä tahansa teksti asettaa lukijan tiettyyn subjektiasemaan. Toinen semiotiikka on kiinnittänyt erityistä huomiota realistiseen tekstiin ja päätynyt siihen, että tällainen teksti

"asettaa subjektin paikalleen kertomuksen toiminnan ymmärrettävyyden näkökulmasta: subjekti on tällöin tarkkailijan, ymmärtäjän, syntetisoijan asemassa. Kertomuksen subjekti on homogeeninen subjekti, katselusuhteeseen kiteytetty." (Emt., 50)

Realistinen teksti tuottaa subjektiaseman siksi että siinä kieltä käsitellään "ikään kuin se edustaisi todellista maailmaa, olisi yhtä sen kanssa" (emt., 47). Realismille on siis ominaista "mimesis, todellisuuden jäljittely, joka perustuu merkitysijä/merkitty -identiteetin lukkoonlyömiseen" (emt., 51). Suhteessa tähän lukkoonlyötyjen merkitysten 'jäljittelyyn' todellisuuteen lukijasta rakentuu homogeeninen ja yhtenäinen subjekti, jota "tekstin virta ei kyseenalaista ...; eikä myöskään merkitysijöiden liukuminen ... aja subjektia käymistilaan kuten *avant-garde* -tekstiä luettaessa käy" (emt., 50). Realistinen teksti antaa lukijalle samantapaisen subjektiaseman kuin minkä symbolinen järjestys antaa rakentuvalla subjektille; tässä mielessä realistisen tekstin lukeminen uusintaa subjektin alkuperäisen rakentumisen. Tällaisen tekstin vastakohtaksi nähdään *avantgardistinen* teksti, jossa kiinteistä merkityksistä luopuminen tuhoaa "tyystin niin lukijan kuin tekijänkin ykseydellisen luonteen" (emt., 6). Kiinteiden merkitysten puuttuessa ei *avantgardistisen* tekstin lukija voi kokea itseään homogeeniseksi ja yhtenäiseksi vaan tämä subjektimuoto hajoaa ja lukija kokee olevansa "käymistilassa".

CCCS:n viestintäteoreetikot katsovat tämän teorian väittävän, että kulloinenkin teksti rakentaa lukijansa karvoineen nahkoineen kaikkineen - esim. että tiettyä poliittista ideologiaa edustava teksti rakentaa lukijastaan vastaavan poliittisen subjektin. Tätä vastaan he väittävät, ettei subjekti ole tekstin suvereenisti muovattavissa, koska hän on aina jo aiempien tekstien, diskurssien ja yhteiskunnallisten suhteiden rakentama - ainakin siitä alkaen kun subjektin perustava rakentuminen lacanilaisittain on tapahtunut (Morley 1980b, 163-167; ks. myös Corrigan & Willis 1980)

Itse olen kuitenkin epävarma, onko em. tulkinta toisen semiotiikan teksti-subjekti -teoriasta kohdallinen (teorian englantilaisten sovellutusten osalta tilanne saattaa olla toinen). Minusta näyttää näet siltä, että ko. teoria puhuu subjektista vain yhtenäisen/"käymistilassa" olevan yksilön mielessä, ei siis poliittisesti sitä tai tätä suuntaa olevan yksilön mielessä. Nähdäkseni tuo teoria ei vastaakaan siihen, miten tietty teksti vaikuttaa esim. poliittisesti - ellei sitten katsota että se, tuottaako teksti yhtenäisen vai "käymistilassa" olevan subjektin, on poliittinen kysymys.

Hall (1980, 161) on todennut tästä teoriasta, että se "voi olla välttämätön osa tiettyjä diskursseja tai ideologioita ja niiden toimintaa selitettäessä mutta se ei ole vielä riittävä selitys niille". Olen taipuvainen yhtymään tähän arvioon. Toisen semiotiikan teksti-subjekti - teorian ongelma on tältä osin nimenomaan sen yleisyydessä, ei niinkään siinä, että se väittäisi jokaisen tekstin rakentavan lukijasta aina itsensä täydellisen peilikuvan.

CCCS:n uloskoodausteoriasta

Edellisistä Hallin sanoista huolimatta CCCS:n viestintäteoria näkee toisen semiotiikan teksti-subjekti -teorian sellaiseksi, jonka mukaan teksti determinoi lukijansa täydellisesti ja mahdollistaa näin vain yhden tavan sen uloskoodaamiseksi. Tämä on Skylla. Käyttötarkoitustutkimus muodostaa Kharybdiksen. CCCS:n viestintäteoria katsoo näet sen edustavan kantaa, jonka mukaan teksti voidaan koodata ulos mieltävaltaisen monilla tavoilla. Purjehdiakseen Skyllan ja Kharybdiksen välistä on CCCS:n viestintäteoria kehittänyt teorian tekstin tarjoamasta etusijalle asettuvasta luen-
nasta ja sen suhteen jäsentyvistä kolmesta uloskoodausasemasta.

En seuraavassa selosta tätä teoriaa sen tarkemmin, koska jatkan artikkelit tekevät sen ihan riittävästi. Sitävastoin puutun sen eräisiin mielestäni ongelmallisiin kohtiin sellaisina kuin ne esiintyvät oheen suomenneituissa artikkeleissa.

Teoria lähtee siitä, että jokaiseen tekstiin on 'sisäänkirjoitettuna' tietty etusijalle asettava luenta, jota teksti 'suosittelee' lukijalle (vaikka lukijan ei ole pakko noudattaa suositusta; teksti voidaan lukea aina toisinkin). Kysymys on nyt siitä, mitä etusijalle asettava luenta on, miten se on määriteltävissä ja tekstistä esiin kaivettavissa.

Ensimmäinen mieleentuleva vastaus on, että sikäli kuin teksti on realistinen (jollaisia esim. television ajankohtaisohjelmien tekstit ovat), etusijalle asettava luenta on yhtä kuin tekstin luenta 'denotaatiivisten' merkitystensä mukaisena. Tätä etusijalle asettava luenta ei CCCS:n uloskoodausteoriassa kuitenkaan tarkoittane. Esim. Hall antaa ymmärtää, että tekstin etusijalle asettava luenta määräytyy

sisäänkoodauksessa käytetystä hege-
monisesta koodista. Sen hän ymmär-
taa 'konnotatiiviseksi'. Sitäpaitsi
koodi ei hänen mukaansa ole välit-
tömästi toimittajien vaan yhteiskun-
nallisten eliittien koodi, jota käyt-
täen nämä merkityksellistävät yh-
teiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtu-
mia (mistä esim. Wren-Lewisin
(1983, 180-182) mukaan seuraa,
että toimittajat ja tiedotusvälineet
nähdään lähinnä vain yhteiskunnan
eliittien piirissä muodostettujen
merkitysten siirtäjiksi).

Tämä kaikki nostaa esiin hyvin
ongelmallisia kysymyksiä. Ensinnä-
kin: mitä oikeastaan ovat ne 'kon-
notatiiviset' merkitykset, joita
eliitit antavat yhteiskunnallisille
ilmiöille ja tapahtumille? Valaisen
asiaa Hallin itsensä käyttämää
esimerkkiä mukaillen. Olkoon talou-
dellisen eliitin edustaja, joka lau-
suu; "Kansallisen edun nimissä pal-
kankorotuksista on pidättäydyttävä".
Mikä on "kansallisen edun" merkitys
tässä lausumassa? Lausuja pyrkii
luonnollisesti siihen, että se luetta-
isiin 'denotatiivisen' sanakirjamerki-
tyksensä mukaisesti. Mutta luonnol-
lisesti lausumassa on kyse 'konno-
taatiosta', joka saadaan aikaan
artikuloimalla "kansallinen etu"
ja "palkankorotuksista pidättäyty-
minen" - realistisen diskurssin 'deno-
tatiivisella' tasolla saamiensa 'pysy-
väismerkitysten' mukaisina - yhe-
teen, jolloin palkankorotuksista
pidättäytymistä barthesilaisittain
mytologisoidaan tai tehdään luon-
noksi (ks. Barthes 1973, 109-159).
Koska Hall - kuten aiemmin huo-
mautin - sulkeistaa 'denotatiivisen'
tason itsestäänselvänä pois, hän
ei pysty ottamaan 'denotaation'
ja 'konnotaation' tällaista yhteis-
peliä huomioon, josta syystä hänen
kehittelynsä jäävät tältä osin on-
nahteleviksi - ainakin vielä tähän
suomennetussa artikkelissa.

Toiseksi: se että sisäänkoodauk-
sessa käytetyn hegemonisen koodin
nähdään muotoutuvan tiedotusväli-
neiden ulkopuolella yhteiskunnallisten
eliittien piirissä, merkitsee
- kuten Wren-Lewis (1983, 181)
artikkelinsa tästä poisjätetyssä
osassa huomauttaa - että tiedotus-
välineiden nähdään "pikemmin **uusin-
tavan** merkityksiä (tai sitten ei)
kuin tuottavan niitä". Tosiasiassa
hegemoniset merkitykset ovat toi-
mittajille olemassa **merkitsijöinä**,
jotka toimittajan on tulkittava
eli (uudelleen) merkityksellistettävä,
jotta hän voisi tehdä juttunsa tai
ohjelmansa. Tästä seuraa, että
ammattilinen koodi on **enemmän**
kuin vain pelkkä muokkausväline,
jolla hegemonisen koodin jo merkit-
semä ja merkityksellistämä aineisto
vain järjestetään tiedotusvälineeseen
sopivaan muotoon.

Palatkaamme takaisin etusijalle
asettuvan luennan ongelmaan. Voi-
taisiinko se määrittellä 'konnotatiivi-
sella' tasolla tekstin sellaiseksi
'konnotatiiviseksi' luennaksi, joka
'denotatiivisen' tason merkitysten
artikulaation perusteella on ilmei-
sin? Tällöin lausuman "kansallisen
edun nimissä palkankorotuksista
on pidättäydyttävä" etusijalle aset-
tuva luenta tuntuisi olevan: "Meillä
ei ole varaa palkankorotuksiin,
koska tällöin kansallinen etumme
vaarantuisi". Tämä ei kuitenkaan
ole ainoa lausuman luentamahdolli-
suus. Esimerkiksi jos "kansallinen
etu" luetaan "luokkaeduksi" - kuten
Hallin esimerkissä - lausumaan
sisäänrakennettu mytologisointiyritys
tulee torjutuksi ja lausuma luetuksi
etusijalle asettuvan luennan suhteen
vastakkaisella tapaa.

Kaikki olisi kaunista ja hyvin
- jos vain kussakin erityisessä ta-
pauksessa voitaisiin ratkaista, mikä
'konnotaatio' on 'denotatiivisen'
tason merkitysten artikulaation

perusteella ilmeisin. Mutta kuka tämän ratkaisee? Tutkijako? Vai olisiko asia ratkaistava sen perusteella, mihin tekstin tekijä on pyrkinyt? Vai olisiko asiaa selvitettävä yleisön uloskoodausten pohjalta, koska eihän teksti siirrä yleisöön merkitystään vaan se on yleisölle joukko tietyllä tavalla artikuloituja merkitsijöitä, jotka yleisön on tulkittava eli (uudelleen) merkityksellistettävä? Tähän nojautuen esim. Wren-Lewis korostaa, ettei uloskoodaustutkimuksessa etusijalle asettuvaa luentaa tulisi määritellä pelkästään tekstin vaan vasta sen ja yleisön uloskoodausten perusteella.

Kaiken kaikkiaan kysymys on vaikeasta ongelmasta - mikä ilmenee siinäkin, että jopa tutkijat saattavat olla hyvin eri mieltä siitä, mikä tietyllä tavalla artikuloitujen 'denotatiivisten' merkitysten ilmeisempi 'konnotaatio' lopultakin on (vrt. tästä Pietilä 1982, 91-95).

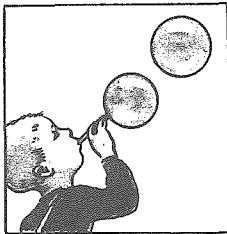
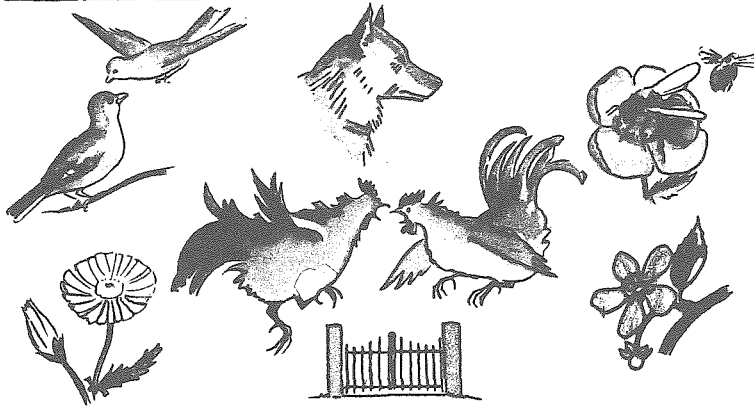
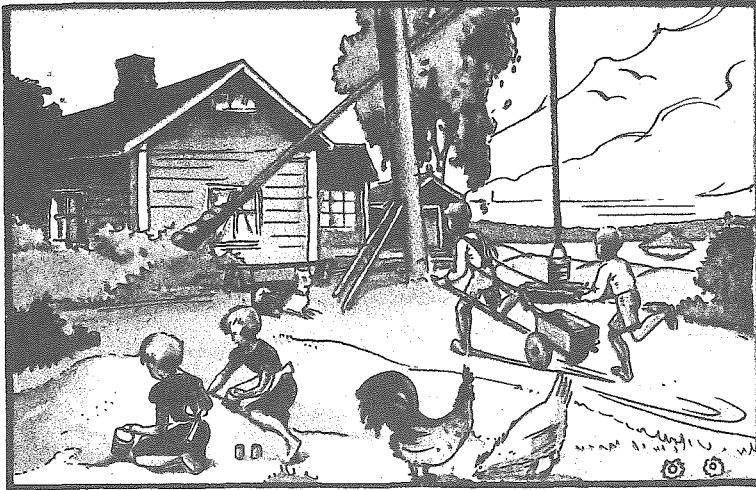
Uloskoodaus ja luokat

CCCS:n uloskoodausteorian yhtenä lähtökohtana on se Parkinilta (1971) juontuva ajatus, että suhteessa hegemonisen koodin mukaan sisäänkoodattuun sanomaan voidaan erottaa kolme uloskoodausasemaa: **hallitseva**, jossa sanoma koodataan ulos sellaisena kuin se on sisäänkoodattu, **neuvoteltu**, jossa se koodataan ulos osittain samanlaisena ja osittain erilaisena, ja **vastustava**, jossa se koodataan ulos erilaisena kuin se on sisäänkoodattu. Parkinilta on peräisin myös se ajatus, että nämä uloskoodausasemat ovat luokkasidonnaisia sikäli, että keskiluokkaan kuuluvat ovat taipuvaisia koodaamaan sanomat ulos hallitsevaan, työväenluokkaan kuuluvat neuvoteltuun tai vastustavaan tapaan.

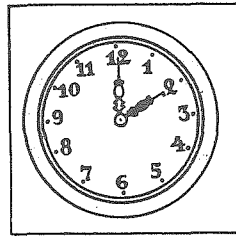
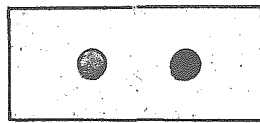
Kuten tähän käännetystä Morleyn

artikkelista käy ilmi, hän on pyrkinyt kehittelemään em. karkeaa lähtökohtaa hienojakoisemmaksi ottamalla huomioon sen, että saman luokan sisällä saattaa ilmetä uloskoodauseroja, jotka johtuvat siitä, että luokan jäsenet ovat kosketuksissa erilaisiin diskursseihin ja käytäntöihin. Morley kehittää luokka-aseman ja uloskoodauksen suhdetta koskevaa teoriaa seuraavaan suuntaan: uloskoodaus riippuu ensi kädessä niistä diskursseista ja käytännöistä, joiden piiriin uloskoodaava yksilö kuuluu. Luokka-asema vaikuttaa asiaan siten, että juuri siitä riippuu, millaisten diskurssien ja käytäntöjen kanssa yksilö joutuu kosketuksiin.

Vaikka tämä vie ajattelua eteenpäin, siihen sisältyy kuitenkin melkoinen ongelma, kuten Wren-Lewis artikkelissaan kriittisesti osoittaa. Nimittäin Morley näyttää joutuvan olettamaan jonkinlaisen diskurssien ja käytäntöjen takaisen, puhtaan luokka-aseman sinänsä, joka kausaalisenä tekijänä vaikuttaisi siihen, minkä diskurssien ja käytäntöjen pariin yksilö ajautuu. Tosiasiassa - kuten Wren-Lewis korostaa - luokka-asema ei ole mikään diskurssien takainen niiden saavutettavuutta määräävä seikka vaan "itsessään ... diskurssien joukko". Se on tärkeä huomio. Silti on huomattava myös, että luokka-asema diskurssien joukonakin on rakenteellinen ehto, josta tietyssä mitassa riippuu, millaisten diskurssien joukkona luokka-asema pysyy tai millaisten joukoksi se muuttuu. Vaikka rakenteelliset tekijät ovat olemassa meille meissä risteävien diskurssien ja käytäntöjen kautta, ei silti pidä unohtaa, että ne ovat **rakenteellisia tekijöitä**, joiden pakottavan voiman joudumme usein tunnustamaan.

KAKSI

Eräitä käännostermejä koskevia huomautuksia

Numeron artikkelit on ollut työläs suomentaa ennen muuta siksi, ettei meillä ole vakiintunutta termistöä eräiden avainkäsitteiden kääntämiseksi eikä luontevantuntuisen termistön kehittäminen tuntunut oikein onnistuvan.

Ehkä kaikkein hankalin käsite on verbi *to signify* ja sen johdan-

naiset kuten *signification, signifying practice* jne. Birminghamilaisten omaksuman saussurelaisperäisen kieliteorian valossa verbi on kaksimerkityksinen: se merkitsee yhtäältä "merkillä varustamista" ja toisaalta - koska merkki ei passiivisesti heijasta todellisuudessa valmiina olevaa tarkoitetta vaan aktiivisesti leikkaa todellisuudesta tietyn osan tarkoitteekseen - "merkityksen antamista merkitylle", sen "merki-

tyksellistämistä". Olen kääntänyt verbin eräissä kohdin kankeasti ilmaisulla "merkitä ja merkityksellistää", toisissa vain sanalla "merkityksellistää" (vaikka on muistettava, ettei po. toimitus rajoitu vain mentaalisen käsitteen luomiseen vaan sisältää myös aina materiaalisen merkitsijän julkipanon). Joissain asiayhteyksissä verbi to signify kääntyy luontevasti verbillä "merkitä".

Käsitteen *signification* suomenkielisiksi vastineiksi voisi ajatella "merkitsemistä" tai "merkintää". Kummatkin kuitenkin tyypistäisivät pois sen kaksimerkityksisyyden, joka käsitteellä birminghamilaisten käyttämänä on. Olen kääntänyt sen kieltämättä varsin kankean tuntuisesti "merkityksiä tuottavaksi/uusintavaksi merkintäkäytännöksi", jolloin pysytään tietoisina, että kyse on merkillä varustamisesta ja samalla merkityksen tuottamisesta/uusintamisesta. Tosin hyvin usein olen jättänyt sanan "uusintaminen" pois ilmausta keventääkseni. Käsitteet *signifying practice* ja *signifying process* olen kääntänyt samalla ilmaisulla kuin käsitteen *signification*.

Merkin käsitteen osia *signifier* ja *signified* vastaavina käytetään meillä useimmiten termejä "ilmaisu" ja "sisältö". Koska birminghamilaisten kieli on kuitenkin niin voimakkaasti *sign*-pohjaista, olen tätä korostaakseni tässä käännöksessä kääntänyt käsitteen *signifier* termillä "merkitsijä" ja käsitteen *signified* termillä "merkitty". Koska jälkimmäinen termi on eräissä yhteyksissä vähemmän luonteva, olen ko. kohdissa turvautunut luontevampaan "sisältöön". Käsitteen *referent* - se, johon merkki todellisuudessa viittaa - olen kääntänyt termillä "tarkoite".

Käsitteelle *discourse* en ryhtynyt

etsimään nimenomaista suomenkielistä vastinetta vaan olen kääntänyt sen "diskurssiksi". Diskurssi tarkoittaa mm. puhetapaa, siis tapaa "merkitä ja merkityksellistää" ja artikuloida merkkejä yhteen - tässä mielessä voidaan puhua esim. tieteellisestä diskurssista, journalistisesta diskurssista, tv-ohjelmasta diskurssina jne. Kuitenkin sitä mukaa kun yhteiskunnalliset käytännöt on alettu nähdä merkityskokonaisuuksiksi, eräänlaisiksi 'kieliksi', on diskurssikäsite alkanut laajentua koskemaan myös yhteiskunnallisia käytäntöjä merkityksellisistä osista artikuloituvina. Voidaankin ehkä erottaa diskurssikäsitteen suppeampi, varsinaisiin kielenkäyttötapoihin viittaava ja laajempi, yhteiskunnallisiin käytäntöihin viittävä merkitys.

Erinomaisen hankalia käsitteitä ovat edelleen verbi to *position* ja siitä johdetut neologismit *positioning* ja *positionality*. Ko. verbillä tarkoitetaan jonkin asettamista johonkin asemaan johonkin nähden. Olen kääntänyt sen termillä "asemoida". *Positioning* on tällöin "asemointi". Jonkin - esim. tekstin - *positionality* tarkoittaa käsittääkseni niitä asemia, joihin se sen kanssa kosketuksiin joutuvan asettaa. Olen kääntänyt sen "asemointikyvyksi". Käsitteen *subject position* olen kääntänyt "subjektiasemaksi".

Vielä on ehkä syytä huomauttaa parista käsitteestä. Käsitteen *reading* - jota käytetään uloskoodauskäsitteen synonyyminä - olen kääntänyt "luennaksi". Käsitteen *closure* olen kääntänyt "sulkeutumiseksi". Esim. teksti on sulkeutunut silloin, kun se katsotaan loppuuntulkituksi tai kun sen tulkinta lopetetaan. Käsitteen *framing* olen kääntänyt "puitteistamiseksi".

Kirjallisuus

- BARTHES, R. *Mythologies*. London, 1973.
- BARTHES, R. *S/Z*. London, 1974.
- BRUNSDON, C. & MORLEY, D. *Everyday Television: 'Nationwide'*. London, 1978.
- CORRIGAN, P. & WILLIS, P. *Cultural Forms and Class Mediations*. *Media, Culture & Society* 2(1980):3, s. 297-312.
- COWARD, R. & ELLIS, J. *Language and Materialism*. London, 1977.
- FISKE, J. *Introduction to Communication Studies*. London, 1982.
- HALL, S. *Encoding and Decoding in the Television Discourse*, Centre for Contemporary Cultural Studies, Stencilled Occasional Paper, Media Series no. 7, 1973.
- HALL, S. *Recent Developments in Theories of Language and Ideology: A Critical Note*. Teoksessa HALL, S. ym. (toim.). *Culture, Media, Language*. London, 1980.
- HALL, S. *The Rediscovery of 'Ideology': Return of the Repressed in Media Studies*. Teoksessa GUREVITCH, M. ym. (toim.). *Culture, Society and the Media*. London, 1982.
- LUNDBERG, D. & HULTEN, O. *Individen och massmedia*. Stockholm, 1968.
- MORLEY, D. *The 'Nationwide' Audience*. London, 1980(a).
- MORLEY, D. *Texts, Readers, Subjects*. Teoksessa HALL, S. et al. (eds.). *Culture, Media, Language*. London, 1980(b).
- PALDÁN, L. *Englantilainen tiedotustutkimus - kohteita ja tekijöitä*. *Tiedotustutkimus* 3(1980a):2, s. 13-20.
- PALDÁN, L. *Kulttuuritutkimusta brittiläisittäin*. *Sociologia* 17 (1980b):4, s. 303-307.
- PALDÁN, L. *Mediatietoutta Birminghamissa*. *Tiedotustutkimus* 5(1982):2, s. 3-16.
- PARKIN, F. *Class Inequality and Political Order*. London, 1971.
- PIETILÄ, V. *Tiedotustutkimus: teitä ja tienviittoja*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, sarja C nro 3, 1982.
- SIVENIUS, P. *Avautua solmuun*. Helsinki, 1984.
- STEINBOCK, D. *Televisio ja psyyke*. Espoo, 1983.
- VOLOSHINOV, V. *Marxism and the Philosophy of Language*. New York, 1973.
- WEEDON, C. & TOLSON, A. & MORT, F. *Introduction to Language Studies at the Centre*. Teoksessa HALL, S. ym. (toim.). *Culture, Media, Language*. London, 1980(a).
- WEEDON, C. & TOLSON, A. & MORT, F. *Theories of Language and Subjectivity*. Teoksessa HALL, S. ym. (toim.). *Culture, Media, Language*. London, 1980(b).
- WHITE, D.M. *Mass Communications Research: A View in Perspective*. Teoksessa DEXTER, L.A. & WHITE, D.M. (toim.). *People, Society and Mass Communications*. New York, 1964.
- WILSON, T.P. *Concepts of Interaction and Forms of Sociological Explanation*. *American Sociological Review* 35(1970): 4, s. 697-707.
- WREN-LEWIS, J. *The Encoding/Decoding Model: Criticism and Redevelopments for Research on Decoding*. *Media, Culture & Society* 5(1983):2, 179-197.